

PSIXOLOGIYADA AGRESSIYA NAZARIYALARI

Xudoynazarov Abror Mavlon O'g'li

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti Psixologiya
va ijtimoiy-siyosiy fanlar fakulteti 4-kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11498855>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 26-may 2024 yil

Ma'qullandi: 29-may 2024 yil

Nashr qilindi: 5-iyun 2024 yil

KEY WORDS

*tajovuz, deindividuidizatsiya, shaxsiy
determinantlar, o'z-o'zini bilish, o'z-o'zini
anglash, agressiya, psixologiya.*

ABSTRACT

*Maqolada turli olimlarning tajovuz
hodisalariga bo'lgan yondashuvlari ko'rib
chiqiladi, shuningdek, tajovuzning o'z-o'zini
anglashning rivojlanish darajasi bilan
bog'liqligi taxmin qilinadi hamda
psixologiyada agressiya nazariyalari ko'rib
chiqiladi.*

Kirish. Mavzuning dolzarbligi tajovuzning mohiyatini o'rganish, ushbu buzg'unchi xatti-harakatlarning oldini olish, shuningdek uni tuzatishning mumkin bo'lgan usullarini o'rganish zarurati bilan belgilanadi, o'z-o'zini anglashni rivojlantirish nuqtai nazaridan, mavzuning ahamiyati shaxsning o'zi haqidagi g'oyalarining barqaror tizimi sifatida o'z-o'zini anglashning ta'sirini o'rganishdir. Motivatsiyalangan buzg'unchi xatti-harakatlarning oldini olishga. Psixologning amaliy faoliyatida shaxsning psixologik muammolarini hal qilish nuqtai nazaridan, dolzarblik psixolog hal qiladigan eng muhim vazifalar psixokorreksion vazifalar ekanligi bilan belgilanadi. Ularni hal qilish zarurati, odam o'z xatti-harakatlarida tajovuzga to'liq taalluqli bo'lgan umumiy qabul qilingan me'yorlarni buzishga yo'l qo'yganda paydo bo'ladi.

Maqsad: Turli xil psixologik maktablarda tajovuz tushunchasini ko'rib chiqish, shuningdek, R. Kigan nazariyasiga ko'ra tajovuzning namoyon bo'lishi va shaxsning o'zini o'zi anglash darajasi o'rtasidagi bog'liqlik haqidagi taxminni asoslash. Agressiya murakkab psixologik hodisalardan biri bo'lib, unga nisbatan aniq umumiy qabul qilingan fikr mavjud emas. Ushbu hodisa orqali odamlarga ta'sir qilishning ma'lum mexanizmlari ajralib turadi.

Metodlar tahlili. Psixologik fan agressiyani tushuntirishga nazariy yondashuvlarni ta'kidlaydi. C. G. Jung, A. Adler, V. Reyx, K. xorni, G. S. Sallivan, Z. Freyd va boshqalar kabi mualliflar tajovuzkorlik tug'ma instinkt degan fikrda. D. V. Vinnikott, O. Kernberg agressiya o'zining o'zini rivojlanishiga to'sqinlik qiladi, deb hisoblashadi. Bixeviorizm va kognitiv psixologiya nuqtai nazaridan tajovuzni o'rganish tajribasiga e'tibor qaratish lozim. Ushbu yo'nalishlarga ko'ra, insoniyat ijtimoiy muhit va ijtimoiy-madaniy omillar ta'siri ostida shakllangan. A. Bandura, A. Bass, L. Berkovits, R. Beron, D. Dollard, N. E. Miller, D. Richardson, B. F. Skinner, R. Sears va boshqalar ushbu bayonotlarga rozi bo'lib, ushbu xatti-harakatlarning xususiyatlarini o'rganadilar.

Adabiyotlar tahlili. Agressiyaning kelib chiqishi haqida ko'plab nazariyalar mavjud, ushbu maqolada men ulardan ba'zilarini ko'rib chiqishni taklif qilaman. Psixologiyada tajovuz turli sabablar va ko'rinishlarga ega bo'lishi mumkin bo'lgan murakkab hodisa sifatida qaraladi. Agressiv xatti-harakatlarni tushuntirish uchun bir nechta nazariyalar mavjud:

Umidsizlik-tajovuz nazariyasi. Ushbu nazariyaga ko'ra, tajovuz umidsizlik natijasidir, ya'ni o'z ehtiyojlari yoki istaklarini qondira olmaslik. Misol uchun, agar biror kishi xohlagan narsasini ololmasa, ular o'zlarining umidsizliklarini tajovuzkor xatti-harakatlar shaklida ifoda etishlari mumkin.¹

Ijtimoiy ta'lim nazariyasi. Ushbu nazariya tajovuzkor xatti-harakatlar boshqa odamlarni kuzatish orqali o'rganilishini ta'kidlaydi. Misol uchun, agar bola ota-onasi yoki boshqa kattalarning tajovuzkorligini ko'rsa, u xuddi shunday harakat qilishni o'rganishi mumkin.

Biologik omillar nazariyasi. Ba'zi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tajovuzkor xatti-harakatlar genetik omillar yoki miya faoliyatining buzilishi bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Masalan, miyada serotonin darajasi past bo'lgan odamlar tajovuzkorlikka ko'proq moyil.

Agressiya turli shakllarda namoyon bo'lishi mumkin:

Jismoniy tajovuz. Bu boshqa odamlarga yoki mulkka jismoniy zarar etkazishda namoyon bo'ladigan tajovuzdir. Masalan, zarbalar, zarbalar, janjallar, mulkka zarar.

Og'zaki tajovuz. Bu tajovuzkor, haqoratli, kamsituvchi yoki tahdidli so'zlarni ishlatishda namoyon bo'ladigan tajovuzdir. Masalan, qichqiriq, qasam ichish, haqorat qilish.

Psixologik tajovuz. Bu boshqa odamlarga psixologik zarar etkazishda namoyon bo'ladigan tajovuzdir. Masalan, qo'rqitish, manipulyatsiya, kamsitish, e'tiborsizlik. Agressiya ham normal, ham patologik bo'lishi mumkin. Oddiy tajovuz-bu tahdid yoki umidsizlikka tabiiy reaksiya. U o'zini va manfaatlarini himoya qilishga yordam beradi. Patologik tajovuz haddan tashqari, nazoratsiz va boshqa odamlarga yoki mulkka zarar etkazadi.

Agar siz tajovuzkor his-tuyg'ularni boshdan kechirayotgan bo'lsangiz, ular bilan sog'lom tarzda kurashishni o'rganish muhimdir. Qo'llab-quvvatlash va to'g'ri strategiyalar yordamida siz tajovuzkorligingizni yengishingiz va atrofingizdagi odamlar bilan munosabatlaringizni yaxshilashingiz mumkin.

Agressiya, agar u ijobiy maqsadlarga erishishga qaratilgan bo'lsa va aql tomonidan boshqarilsa, oldinga siljish uchun kuch bo'lishi mumkin. Bunday tajovuz assertivlik deb ataladi. Assertivlik-bu boshqa odamlarning huquqlari va manfaatlarini buzmasdan o'z huquqlari va manfaatlarini himoya qilish qobiliyati. Assertiv xatti-harakatlar sizning maqsadlaringizga erishishga, sog'lom munosabatlarni o'rnatishga va stressni engishga yordam beradi.

Xulosa. Insonning o'z-o'zini anglashini shakllantirish odamda tajovuzning oldini olish uchun muhimdir. O'z-o'zini anglashni rivojlantirgan odam olomonning halokatli ta'siriga kamroq moyil bo'ladi. Shaxsiyatning yo'qolishi o'z xatti-harakatlari uchun javobgarlikning pasayishiga ta'sir qiladi. Shu bilan birga, kattalar aholisi har doim ham inson atrofdagi dunyo haqida o'z g'oyalarini shakllantiradigan darajada rivojlanmasligi ta'kidlandi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Zmanovskaya E. V. Deviantologiya: (deviant xulq-atvor psixologiyasi): darslik. qo'llanma / E. V. Zmanovskaya.M. 2003 yil.288-sahifa.
2. Meshcheryakov B. G., Zinchenko V. P., zamonaviy psixologik lug'at/ B. G. Meshcheryakov, V. P. Zinchenko. Spb.2008.365-sahifa.

¹ 1. Zmanovskaya E. V. Deviantologiya: (deviant xulq-atvor psixologiyasi): darslik. qo'llanma / E. V. Zmanovskaya.M. 2003 yil.288-sahifa.

2. Meshcheryakov B. G., Zinchenko V. P., zamonaviy psixologik lug'at/ B. G. Meshcheryakov, V. P. Zinchenko. Spb.2008.365-sahifa.

3. Mojginsky yu. b. o'smirlarning tajovuzkorligi: hissiy va inqiroz mexanizmi / yu. B. Mojginsky. Spb, 1999 yil
4. Psixologiya. Lug'at.// Tahririda A. V. Petrovskiy, M. G. YArashevskiy. M., 1990 yil.405-sahifa.
5. Inson tajovuzkorligi psixologiyasi: o'quvchi // komp.V. Selchenok Tomonidan. - Mn.,2003. 398-sahifa.
6. Semenyuk L. M. o'smirlarning tajovuzkor xatti-harakatlarining psixologik xususiyatlari/ L. M. Semenyuk. M., 1996 yil.387-sahifa.

